

Кити и несанице

„Тај мост је грађен од утробе месечеве мене у годинама када су неимари ловили сопствену самоћу на пожутелим страницама књига“ записао је године 1761. у „Хроници мостова“ венецијански путописац и песник Бартоломео де Канаваро, човек који је иначе свој хлад увек носио са собом, као и душу која спава.

„Тих година мајстори су од белих каменних белега са гробаља давно изумрлог народа зидали памћење на води уроњени у за нијансу топлије певање које је излазило баш из тог камења, од певања обично обрађеног и истесаног камена донесеног са околних брда. Ти мајстори су, уз стално подешавање уздаха, слагали камење са тајанственим знацима на себи,

који су изгледа били месечина незапамћених људских душа у бели камени свод који је био дуга за несаницу, пиринач поноћне молитве и промукло звоно бившег времена.“

Такав мост од рањеног камења никада и нигде није био саграђен. Он је умножавао пурпурну боју на небу изнад себе, а испод себе, у дубини реке, крио је недокучиву росу изгубљених душа и плави жамор воде што је шуштао као доушник сна. Тим мостом једино су пролазиле војске унесрећене од сопствене храбрости, саздане од непамћења, рањене од постојања у међувремену, опчињене златном опсеном рата и дугим искуством мржње која се иначе преносила са брка на брк. Поменути мостом пролазили су и трговци, када су морали и када другог и безбеднијег пута није било, да стигну тамо где их је роба водила, али уз дугу молитву и паљење свећа и оно насилно клијање осмеха које им је олакшавало прелазак, а претварало се у дубок уздах на другом крају моста. Обичан свет, онај који је јео мало сна, скоро никада није прелазио мост јер био је уверен да у његовом белом каменом своду почивају рањене људске душе које насрћу и на

најбесанију ноћ, а камоли на човека који се боји, а који не уме да лаже ни камен, ни воду, ни месечину.

Међу светом у три круга постојања око моста причало се да су се на њему давно, непосредно по његовој изградњи, сусрели сватови из два завађена племена која су се више од столећа борила око богатих планинских испаша. Да је био залазак сунца. Да је било црвено ноћно небо. Да су младенци и у једним и у другим сватовима носили рупице у образима. Да је падала нека срамежљива киша. Да су оба стара свата имали мали коштуњав мозак и на оружје брзу руку.

Да су људску крв упили знаци урезани у камене белеге у своду моста као дар за сопствени оскрнављени спокој!

У три круга трајања око моста причало се да ту, над мостом, непрекидно падају кише и да је на карти киша, која постоји негде у Цариграду, ово место означено најтамнијом бојом.

Учени мула Вахдети дружио се са месечевим дубинама у вртовима крај реке Еуфрат. У сен-

ци шуштања вода учени мула размишљао је о прамисли којом се мери живот и о људској твари као прашини што памти. Било је то шеснаесто по реду столеће, односно његова дубина; скице слика на води Еуфрата већ су се назирале, свемир је спавао отворених очију, на универзитетима широм Царства научници су фалсификовали снове; људи су трговали јасмином и ружама и још по нечим што се није могло описати већ је било само сновиђење и сен.

Учени Вахдети већ одавно је разумео свет и више није рибарио за његовом сољу у јави брбљивих огледала. Боре урезане у његово чело, смирен поглед што лута по пожутелим страницама књига, показивали су да је мула достојан костију које носи. Ниједна светковина мули више није требала, баш као ни мисао закопана у песак, већ само да под сенкама шедервана жмури и пушта душу из себе на дуже шетње по непознатим, а сеновитим обалама.

Мула Вахдети потицао је из народа којег је на Балкану позобало претходно петнаесто столеће, негде у чуду својих првих, пролетњих година. Народа којег су у немилосратној бор-

би око високих планинских испаша сатрла суседна јача племена доспела на планине из великих даљина. Читав народ чудних четвртстих глава нестао је нетрагом; ниједно глинено лице у гробовима није остало за њима, ниједна јабука која спава, ниједан њихов облак над планинским врховима. Само гробља са белим тајанственим каменим белезима на удаљеним планинским превојима. И пет људи који су као савршено робље продати на пијаци робова у Дубровнику, у један сумрак, док су сенке чемпреса цветале у ваздуху и док је мотив росе почивао у погледима продатог робља.

Мула Вахдети био је једини потомак тог несталог народа. (Народа који је нестао као стрпљива, велика птица!) Четири роба четвртстих глава умрла су још те прве ноћи у потпалубљу брода под бичем дебелог чувара који је мислио да је достојан масти коју носи. Била је то ноћ у којој је лед сишао са велике висине; ноћ у којој су огледала у капетановој кабини имала задах; ноћ у којој је владало невреме на мапама и где су ликови морнара старили слободно у предузимљивој историји која је журила. Пети роб остао је у животу; сав ћутљив и

склупчан у сржи трена, захвалан судбини на својој пропасти и захвалан сопственој мисли да је крикнути у ноћи на дну брода окован ланцима само – штета вриска.

Пут који је тај Вахдетијев предак прошао и за самог Вахдетија остао је тајна и чудно и никада разјашњено плетење свемира. До њега су стизале приче да је тај његов тајанствени предак имао чудне моћи, да је поседовао неки тајанствени договор о киши са незнатим и узнемирујућим силама којим је кишне облаке доводио и одводио тамо где људима и усевима треба. Да је знао тајну навођења киша по крајолицима који нигде нису журили и који су имали своје елегантне и неговане ведрине и ослобођена срца за прастару игру сунца и кише. По другима, тај последњи човек несталог народа из планина представљао је злу коб и опаку слутњу; он је водио прастаре олује међу народе помахнитале од заборавља, међу људе навикле на буку, међу свет са лицима и именима добрим само за – срамотан камен.

Тек Вахдетијев прадеда, ослобођеник, примио је нову веру – ислам и постао један од најученијих људи Царства. Све седећи уз скут

цара тај Вахдетијев предак пио је стрпљиво сопствене године и године Царства и оспособљен за порицање порицао је вештину свог претка заузврат пишући књиге о дубинама вере. Тек понекад, ноћу, док је над Царством почивало оно црвено обавезујуће небо, Вахдетијев предак клео се у капи кише и дроблио воду наводећи олује над планинске врхове својих предака и на њихова гробља са тајанственим каменим белезима на далеким планинским превојима. Дуге и јаке кише сливале су се тако по оживљеном камењу и отицале као понорнице негде у дубину јама-безданица, у склупчану гомилу бола, бележећи по води пећинских језера прастаре знаке што су били само оне безболне људске мисли о времену када је настајала киша.

У једно врело поподне, када су се душе на обали Еуфрата бориле за лакат ваздуха, ученом мули, у хлад његовог шедервана довели су човека који је тврдио мулиним слугама да је из краја из којег су мулини преци и да му приноси једну чисту и неоштећену мисао. После

краће препирке на басамацама на улазу у кућу у којој је тајанствени дошљак показивао осећајност својих ципела приспелих из великих Балканских даљина, притом вређајући сопствену злу срећу и залудност свога напора, слуге су упитале мулу за допуштење да му приведу поменутог човека. Мула Вахдети, загледан у неке преживеле васионске кише, само је одсутно климнуо главом и наставио да пребира по сопственом а вредном дисању. У тај час, када је закорачио у мулин врт, потружени и јадни човек одједном и намерно се претворио у човека високог стаса и одлучног погледа као један од оних људи који поседују нечовечно здравље и имају дар за једење хлеба. Чврстим и јасним гласом, уз јако влажење кутњака, незнацац је мули почео причу од које је учени мула остао без даха, а само с једним палцем ваздуха за себе.

Непознати човек рекао је мудрому мули да са њим не жели да ћаска о диму. Казао је мули да му је ово друго постојање, а да му је прво протекло у тамним планинама Балкана и међу несталим народом. („Народа којег не може више бити јер ти си њихов последњи пото-

мак!“) Потом је рекао да он мули не може да прода више ни прошлост ни будућност, већ хоће само да му објасни овај трен у којем се налазе многи бивши призори, а на које он, мула, може да утиче. Затим је још додао да шаре на мулиној равнодушности имају много више ватре од нечијих великих пожара и да се он баш на њих позива када му ово говори.

„Како је познао да је он последњи потомак несталог народа?“ – наставио је – „По облику главе, по дневнику свог претка-капетана трговца робљем и по оном дану, који је можда ситница постојања, када је он у Цариграду угледао мулу у реду научењака који су прилазили царском двору.“ И да запамти: он је сада покајнички лагодан у име свог претка трговца робљем и изасланик је век и по чеканог извињења. И не тражи опроштај, али да зна: „Ову мисао је дуго неопштећену чувао и она сад може да се олупа о мулино неповерење.“ И још нешто: „Околни народ на три круга постојања, око гробаља његових предака, са гробаља односи камене белеге.“ Зашта му они служе, не зна. За куће не сигурно, јер куће се не граде од душа покојника! Зашта друго нека он размисли!“

Девет месеци после дошљакове посете, када је странчев облик постао само фино резбарена визија, мула је наредио да му у Царству пронађу неимара што већ дуго живи у туђим градовима, што је одавно изгубио страх од камена и који нема – опасан вишак здравља. (И који се већ некад негде прославио у освајању ничега.) После шест месеца лутања мулини људи, који су због муке од неиспуњеног задатка већ постајали лакши од невидљивог, на ободу Царства пронашли су старог неимара чије уши нису више марице за пијацу језика а кости већ одавно поседовале пуноћу оностраног трајања. Неимар је дуго живео заборављен у вароши на граници Царства а пре три деценије протеран је из Цариграда због неког греха у градњи који му никада није опроштен, али којег су заборавили сви па и сам неимар. Када су смркнути и наоружани људи дошли у његову сиротињску кућу на крају вароши стари неимар помислио је да је сад наступио тај тренутак, да су баш сад по њега дошли и обукао је своју најбољу одећу коју је тридесет година чувао баш за овај трен. (А која је његов страх и муку већ научила напамет.) Али, кад му се гла-

ва није одмах скотрљала низ кућни праг стари неимар помислио је да све то можда и неће бити тако лоше и да сада ваља распоредити поглед по људима који га воде не би ли им открио намере. На трећем преноћишту, у једној крчми, на обали мора, када су неимарови партиоци већ јасно видели какав и колики терет носе старчеве власи, открили су му да га воде ученом мули и да ће у његово име негде нешто градити. То да ће опет градити јакo је узнемирило старог градитеља; његова коса деценијама се одмарала од сваке тврђе мисли, а старац већ одавно није био сигуран како се приликом градње понашају линије јер мостови што шетају давно су ушли у његове снове.

Седам година, које су прошле попут вихора пролетњег сна, стари неимар градио је мост над њему незнаном брзом водом која је поседовала неку одсутну нежност и оно меко читање ничега. Мост се градио од тајанствених камених белуга са гробаља давно несталог народа којег су довлачили аргати из три круга постојања око реке и који су служили прилици да зараде који грош